

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з дисципліни «Економічна теорія»
на тему: «Економічне зростання національної економіки: динаміка та
фактори впливу»

Студентки 2 курсу 21 групи
Напрямку підготовки оподаткування
Гвоздовської М.О.
Керівник к.е.н. Вірковська А.А.
Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

м. Тернопіль – 2016 рік

ПЛАН

ВСТУП

1. Теоретичні засади економічного зростання.
2. Аналіз динаміки та факторів впливу на економічне зростання в Україні
3. Оцінка сучасного стану економічного зростання національної економіки

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Вступ

Економічне зростання – це стійке тривале зростання сукупного доходу (валового продукту), економічної могутності країни, покращення кількісних і якісних показників розвитку суспільного виробництва і розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах і послугах[9].

Дана тема є досить актуальною, адже саме економічне зростання є головною проблемою для будь-якої країни, так як найкраще характеризує її економічне життя. На сьогодні особливо важливо знати, як реально досягти економічного зростання і вирішити проблеми, які виникають при цьому. Для цього слід визначити, як воно забезпечується і що є його джерелом, проаналізувати сутність і темпи економічного зростання.

Дане питання досліджувалося представниками різних течій та шкіл, зокрема: меркантилістами, фізіократами, марксистами. В них були свої погляди на досягнення економічного зростання. Здебільшого це питання досліджували зарубіжні вчені, такі, як Стенлі Фішер, Мільтон Фрідман, Франко Модільяні й Роберт Солоу, Артур Лафер. До вітчизняних науковців, які присвятили свої роботи економічному зростанню, можна віднести А. Гальчинського і С. Львовчкіна, А. Вожжова.

Одним з науковців, що досліджували дане питання, був Карл Маркс, який у своїй праці «Капітал» визначив причини економічної рівноваги, досліджував суперечності у розвитку капіталізму на основі різних економічних аргументів.

Українські економісти, такі як В.І. Сацик, С.Д.Дзюбик, І. Лукінов, ставили перед собою питання перш за все виявити можливості стимулювання економічного зростання в умовах саме української економіки.

Загальноприйнятого підходу до дослідження якісного економічного зростання країн не існує, зважаючи на внутрішню складність і системність даної наукової категорії. Адже якість економічного зростання визначається

структурними та інституціональними зрушеннями в економіці в руслі загальносвітових тенденцій соціалізації та гуманізації економічного розвитку і може бути оцінена показниками зростання життєвих стандартів життя населення. У центрі такої парадигми суспільно-економічного поступу знаходиться безпосередньо людина, людська особистість із притаманними їй потребами та інтересами.

Багато дослідників пропонують оцінювати якість економічного зростання у контексті показників розвитку людського потенціалу, а саме за такими критеріями, як зниження дитячої смертності, скорочення неписьменності серед дорослого населення, зростання тривалості життя.

Слід зазначити також, що значний вплив на розвиток економічного зростання в Україні та формування належних стандартів життя населення здійснює такий чинник як поширення бідності в країні. Проте якщо враховувати розмір отримуваних доходів із домогосподарств, порівняно і гарантованими державою соціальними стандартами (прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата), а також частку витрат на харчування в структурі загальних споживчих видатків, то загальна ситуація з бідністю в Україні виглядає набагато менш оптимістичною, як про це говорять експерти програми розвитку ООН.

Таким чином можна сказати, що економічне зростання створює можливості забезпечувати постійно зростаючі потреби людей в товарах і послугах, вирішувати фундаментальні проблеми соціально-економічного розвитку, проблеми обмеженості економічних (виробничих) ресурсів.

Метою моєї роботи є визначити зміст, джерела та чинники економічного зростання, оцінити сучасний стан економічного зростання національної економіки.

Тому для досягнення мети в роботі поставлені такі завдання:

- розглянути теоретичні засади економічного зростання;
- визначити зміст, джерела, типи та чинники економічного зростання;
- оцінити сучасний економічний стан розвитку національної економіки.

1. Теоретичні засади економічного зростання.

На економічне зростання звернена вся увага економістів і політиків, адже темп економічного зростання визначає динаміку економічного розвитку країни, її авторитет серед інших країн та перспективи подальшого розвитку.

Економічне зростання – це збільшення обсягів виробничих потужностей або ВВП за умов повної зайнятості. Його відносять до найважливіших показників, які характеризують розвиток народного господарства та використовуються при міжнародних порівняннях.

Перші дослідження питань економічного зростання були виконані відомими економістами А. Смітом і Т. Мальтусом, які виділяли землю як найбільш важливий фактор економічного зростання[2].

Про економічне зростання вперше заговорили меркантилісти, які вважали, що економічного зростання можна досягнути шляхом обмеження доступу іноземних купців до внутрішнього ринку, адже перевищення експорту над імпортом, нагромадження золота й срібла веде до збагачення країни.

Вагомий внесок у розвиток теорії економічного зростання зробили такі видатні вчені як: Дж. С. Міль, Т.Дж. Гелбрейт, Дж. М. Кейнс, Р. Харрод, Е. Домар, У.К.Мітчелл, Р. Солоу, Т. Веблен, а також представники як російської, так і української економічної науки – М. Кондратьєв, Туган-Барановський та ін.

На думку Дж. С. Міля, економічне зростання визначається через приріст багатства, обумовлений величиною наявних факторів виробництва та їх продуктивністю.

Вагомий внесок у теорію економічного зростання також зробив французький вчений Франсуа Кене, який вважав, що виробничою галуззю є лише сільське господарство[1]. Він запропонував схему, яка відображала рух продукту та грошей між основними секторами національної економіки.

Рис. 1.1. Економічна модель Ф.Кене

В теорії економічного зростання варто виділити три загальні напрями:

- Неокейнсіанство
- Неокласицизм
- Інституціоналізм

Найвідоміша модель неокейнсіанської теорії є модель Харрода–Домара. Основними категоріями в цій моделі є сукупний попит та дохід, сукупні заощадження та інвестиції. Але слід зазначити, що Р. Харрод та Е. Домар працювали над моделями зростання окремо[6].

Модель Домара ґрунтується на таких засадах:

- На ринку праці існує безробіття, що зумовлює стабільний рівень цін (тобто ціни не гнучкі);
- Очікування суб'єктів підприємництва є статичними;
- Вибуття капіталу відсутнє;
- Інвестиційний лаг відсутній;
- Незмінна продуктивність праці;
- Незмінна гранична норма заощаджень[9].

Формула Домара має вигляд:

$$\frac{\Delta Y}{Y_{t-1}} = \frac{\Delta I_t}{I_{t-1}} = \alpha \cdot \frac{1}{S'}$$

де α – гранична продуктивність капіталу;

– мультиплікатор інвестицій.

Р. Харрод, у своїй моделі досліджує взаємини зростання робочої сили, доходу на душу населення і готівкового капіталу. Модель Харрода визначається формулою:

$$\frac{\Delta Y}{Y_{t-1}} = \frac{1}{\frac{\beta}{s'} - 1} = \frac{s'}{\beta - s'}$$

де $\frac{\Delta Y}{Y_{t-1}}$ - темп зростання доходу;

s' - гранична схильність до заощадження;

β – акселератор,

$\frac{s'}{\beta - s'}$ - гарантований темп економічного зростання[14].

Обидві моделі схожі тим, що норма врівноваженого зростання у них залежить від певного співвідношення між зростанням доходів та інвестиціями. Тому в економічній літературі обидві ці моделі дістали назву моделі Харрода – Домара, у зв'язку з тим, що вони доповнюють одна одну.

Неокласичні моделі зростання базуються також на виробничій функції, розробленій американськими вченими: математиком Ч. Кобом і економістом П. Дугласом[14].

Виробнича функція Кобба-Дугласа – це макроекономічна модель економічного зростання, яка розкриває функціональну залежність обсягів виробництва і доходу від двох факторів – капіталу і праці[9].

Виробнича функція Кобба-Дугласа має вигляд:

$$Y = AK^\alpha \cdot L^\beta$$

де Y – обсяг виробництва, доходу;

K – капітал;

L – праця;

A – коефіцієнт пропорційності.

α та β – коефіцієнти еластичності обсягів виробництва (доходу) на 1% приросту відповідних факторів виробництва. Припускалося, що $\alpha + \beta = 1$.

Оскільки $\alpha = 1 - \beta$, то дану модель можна представити у такому вигляді:

$$Y = AK^{1-\alpha} \cdot L^\beta$$

Функція Коба – Дугласа і сьогодні використовується для оцінки окремих факторів зростання, особливо технічного прогресу. Все це означає, що тут відображається екстенсивне економічне зростання (зростання за рахунок збільшення кількості капіталу і праці) і не враховується дія інтенсивних чинників (підвищення ефективності виробництва), насамперед НТП[1].

Згодом модель Кобба-Дугласа була вдосконалена голандським економістом Яном Тінбергеном, який включив у неї ще чинник, що відображає вплив якісних змін у виробництві.

Розвивув виробничу функцію Кобба-Дугласа-Тінбергена американський економіст Роберт Солоу. Його модель дає змогу дослідити основні фактори виробництва такі як: праця, капітал, технологічні зміни. Перевагою моделі Солоу є розмежування цих факторів і поступове дослідження впливу кожного з них на процес довгострокового зростання національного доходу.

Модель економічного зростання Р. Солоу має такий загальний вигляд:

$$Y=f(K,L),$$

де K – капітал;

L – праця.

Також значний внесок у розвиток цієї теорії зробив Дж. Б. Кларк, який детально проаналізувавши проблему продуктивності кожного з факторів і вказав на те, що віддача фактора зменшується в міру того, як йому віддають перевагу і кількісно зростає його використання. Тому він формулює закон спадної віддачі факторів виробництва. Кларк вважає, що співвідношення між факторами виробництва є важливою передумовою зростання. Він пропонує

свою схему факторів виробництва, яка складається не з трьох, а з чотирьох факторів: капітал у грошовій формі, капітальні блага (засоби виробництва і земля), діяльність підприємця та праця працівника. Кожен із зазначених факторів, має свою специфічну продуктивність, яка винагороджується доходом, грошовим капіталом. Грошовий капітал – це дохід банкіра у формі процента[5]. Кларк змінює теорію споживчого попиту на теорію вибору факторів виробництва. Оскільки в його розумінні кожен підприємець намагається знайти таку комбінацію факторів, яка б гарантувала мінімізацію витрат та максимізацію доходу.

Дж. М. Кейнс зробив висновок, що обсяг виробництва залежить не від пропозиції, як вважали класики, а від «ефективного попиту», такого як попит на робочу силу та засоби виробництва. Оскільки вважав, що стихійний механізм ринкової економіки не може забезпечити рівновагу між попитом і пропозицією, в результаті чого виникає неповна зайнятість людських та матеріальних ресурсів, що приводить до застою і спаду виробництва. Причиною цього він вважав недостатній сукупний попит на ринку товарів на робочу силу, засоби виробництва, які залежать від інвестицій. Кейнсіанська теорія стала кроком вперед у розвитку економічної теорії. Вона пояснила чинники економічних криз (товарів багато, а попит малий і навпаки), а також способи, методи підтримки економічного розвитку, які викладені у так званій кейнсіанській теорії «повної зайнятості».

Центральною ланкою кейнсіанської макроекономічної моделі став сукупний попит, тобто попит, який є рівний сукупній пропозиції. Сукупну пропозицію Кейнс трактував величиною незалежною, а сукупний попит – зміною, впливаючи на яку можна досягти рівноважного стану економіки.

Для обґрунтування цього положення вчений використав свою теорію мультиплікатора економічного зростання.

Мультиплікатор – це множник чи числовий коефіцієнт, який показує залежність змін національного доходу від змін обсягу інвестицій[7].

Ефект мультиплікації доходу полягає в тому, що збільшення обсягу інвестицій в певну галузь і певні підприємства сприяє розширенню виробництва у суміжних та сировинних галузях. Це призводить до зростання зайнятості, адже відкриваються додаткові робочі місця. Зростання зайнятості збільшує доходи людей, що стимулює зростання сукупного попиту. Доходи, що виникають на основі нового розширення виробництва і збільшення зайнятості, зумовлюють новий, додатковий попит, у тому числі і на товари і послуги особистого споживання працівників, що влилися у виробництво, викликане зростанням попиту. Це зумовлює зростання виробництва у галузях, що виробляють предмети споживання.

Таким чином, в основі ефекту мультиплікації є механізм залежності споживання від доходу, тобто механізм який перетворює зростання інвестицій в цілу серію наступних зростань сукупного попиту та національного доходу. Зростання схильності до споживання через мультиплікаційний механізм вивчає визначає увесь процес зростання економіки в кейнсіанській теорії економічного зростання[7].

Ще однією моделлю економічного зростання є модель Хікса – це неокейнсіанська модель взаємодії мультиплікатора – акселератора. Модель Хікса має таку формулу:

$$Y_n = (1 - s) Y_{n-1} + b(Y_{n-1} - Y_{n-2}) + I_n^a$$

Третя течія отримала назву інституціоналізм, який критикував неокласичну теорію. Його представники, на відміну неокласиків, не ігнорували роль соціальних, соціально-психологічних та політичних факторів у формуванні механізму, вони врахували вплив всієї сукупності суспільних відносин і необхідність державного втручання в економіку.

На сьогоднішній день теорія економічного зростання вирішує два ключові питання:

- ендогенний механізм зростання;
- зняття обмежень у ранніх моделях зростання.

Під впливом ендогенного механізму в теоріях зростання відбувається перегляд поглядів на конкуренцію, роль інститутів, поведінку фірми, природу інновацій, роль грошей в економіці і, як наслідок, здійснюється трансформація теорії економічного зростання.

Щодо другого питання, під обмеженнями мається на увазі роль міжнародної конкуренції та розподіл ресурсів у глобальній економіці, вплив інституційних факторів та закладений в ранніх концепціях подолання уявлення про «нейтральності» значущих економічних змінних зростання[12].

Сутність поняття «економічне зростання» можна, також, визначити як кількісне збільшення та якісне вдосконалення за відповідний період результатів виробництва (товарів, послуг) та його основних факторів. У західній літературі під цим терміном прийнято розуміти збільшення обсягів товарів і послуг, створених за даний період. Тому, можна вважати, що головною метою економічного зростання є збільшення обсягів економічних благ, що сприяє поліпшенню життя населення, створенню стабільної сприятливої соціально-політичної ситуації в країні, підвищенню її міжнародного авторитету.

Отже, можна вважати, що головною метою економічного зростання є збільшення обсягів економічних благ, що сприяє поліпшенню життя населення, створенню стабільної сприятливої соціально-політичної ситуації в країні, підвищенню її міжнародного авторитету. Розвиток таких економічних теорій сприяє розвитку економічного зростання. Адже економічне зростання є однією із макроекономічних цілей, досягнення якої сприятиме підвищенню рівня життя країни.

Економічне зростання збільшує виробничі можливості економіки, дозволяє розв'язати проблему обмеженості ресурсів. Завдяки йому створюються нові види ресурсів, нові ефективні технології виробничих процесів, що дозволяє збільшувати та урізноманітнювати виробництво товарів та послуг, підвищувати якість життя. Але саме по собі економічне

зростання не може вирішити чисельні економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми.

Крім того виділяють певні недоліки, такі як:

1) необхідно жертвувати поточним споживанням, щоб забезпечити економічне зростання та мати можливість збільшити споживання (добробут) у майбутньому.

2) із зростанням запасу капіталу додатковий обсяг випуску, що виробляється за допомогою додаткової одиниці капіталу (додаткових інвестицій) зменшується.

3) використання багатьох винаходів та нововведень (таких, як виробництво пластмас, синтетичних волокон, хімічних добрив, отримання атомної енергії тощо), хоча і прискорило економічне зростання, але призвело до забруднення навколишнього середовища, до загрози екологічної катастрофи[4].

2. Аналіз динаміки та факторів впливу на економічне зростання в Україні

Економічне зростання є центральною економічною проблемою, яка стоїть перед усіма країнами. За його динамікою судять про розвиток національних економік, про життєвий рівень населення, про те, як вирішуються проблеми обмеженості ресурсів. Також під економічним зростанням слід розуміти збільшення обсягів товарів і послуг, створених за певний період.

Джерелами економічного зростання є пропозиція чинників виробництва, стан інфраструктури, зростання продуктивності чинників на основі технологічного прогресу, фактори сукупного попиту та політика уряду. Також найважливішим джерелом вважається праця.

До чинників економічного зростання відносять фактори попиту, фактори пропозиції та фактори розподілу.

Фактори попиту забезпечують зростання сукупних витрат, це сприяє збільшенню обсягів виробництва і доходу.

Фактори попиту характеризуються тим, що для реалізації зростаючого виробництва потенціалу в економіці треба забезпечити повне використання збільшених обсягів всіх ресурсів. А це потребує рівня сукупних витрат, тобто сукупного попиту, сповільнює економічне зростання, бо не забезпечує повного використання ресурсів.

Фактори пропозиції зумовлюють фізичну здатність економіки до зростання, їх є чотири:

- 1) кількість та якість природних ресурсів;
- 2) кількість та якість трудових ресурсів;
- 3) обсяг капіталу країни;
- 4) технологія.

Саме ці фактори визначають спроможність до економічного зростання та забезпечують фізичну здатність економіки до збільшення обсягу

виробництва. Фактори пропозиції включають природні ресурси такі як: земля, корисні копалини, водні ресурси, енергоносії, клієнт, лісові ресурси тощо; трудові ресурси: капітал (будівлі, установи); технології та інновації.

До чинників розподілу відносять саме розподіл природних, трудових і фінансових ресурсів країни, який повинен організовуватись таким чином, щоби більшою мірою сприяти економічному росту (приросту продукції, поліпшенню її якості й вдосконаленню виробництва)

Так, можна сказати, що в основі сучасного типу економічного зростання лежить поглиблення науково-технічної революції (НТР), початок якої відносять до середини 50-х рр. ХХ ст. Другу половину цього століття прийнято вважати епохою бурхливого прогресу науки і техніки, що зумовила революційний перевороту технологічному способі виробництва.

Головною особливістю сучасного етапу НТР є зрощування нових індустріальних технологій з мікроелектронікою та комп'ютерною технікою. Усе це різко підвищує ефективність виробництва, а також зумовлює його урізноманітнення та динамічне пристосування до запитів споживачів.

Нова якість економічного розвитку тісно пов'язана зі зміною його напрямку, що знаходить своє виявлення у посиленні соціальної спрямованості економічного зростання. Особливо це виявляється в зростанні ролі людини у виробничому процесі, що є першою характерною рисою нової якості економічного розвитку.

НТР охоплює всі сфери і напрями діяльності людини, що свідчить про її універсальний, загальний характер. Усе це має принципове значення для динаміки, масштабів, якості економічного розвитку суспільства, відповідно активізує пошук економістів різних шкіл і напрямів щодо подальшої наукової розробки теорій і моделей економічного зростання[2].

Розрізняють два типи економічного зростання: інтенсивне та екстенсивне.

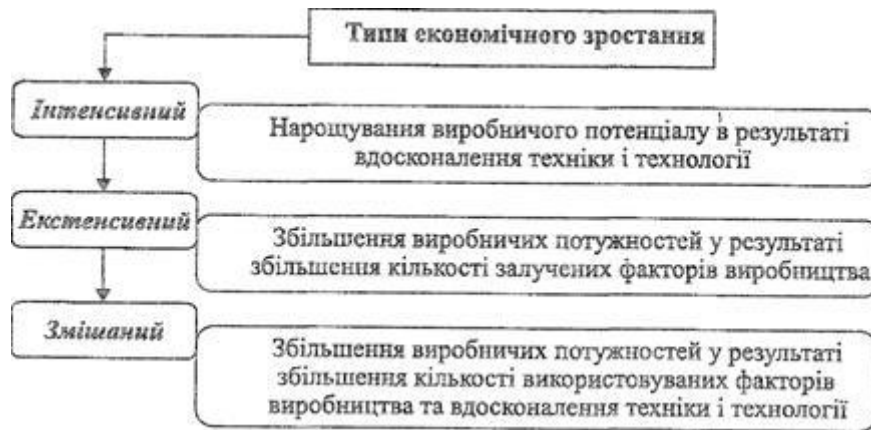

Рис. 2.1. Основні типи економічного зростання, їхні основні риси та особливості.

Екстенсивний тип – це спосіб збільшення обсягів виробництва внаслідок кількісного приросту всіх факторів виробництва, насамперед зростання трудових ресурсів, за незмінного якісного рівня технічної основи виробництва та інших факторів[8].

Цей тип економічного зростання забезпечується за рахунок кількісного збільшення обсягів функціонуючих факторів виробництва і практично за збереження незмінними їх попередніх техніко-технологічних параметрів. Екстенсивний шлях розвитку народного господарства посилює витратний характер економіки. можна сказати, що економіка України розвивається на екстенсивній основі. Так, енерговитрати на одиницю продукції в Україні є вдвічі вищі, ніж у США, і у тричі, ніж у Західній Європі. Значне економічне зростання України базується саме на цьому типі розвитку, передусім за рахунок сировинних галузей, а отже, низького рівня доданої вартості. Тобто, екстенсивний тип передбачає збільшення випуску продукції при використанні додаткових ресурсів: засобів виробництва, робочої сили. При такому шляху розвитку потрібна додаткова зайнятість населення, але не обов'язково підвищення його кваліфікації[10].

Екстенсивний тип значною мірою пов'язаний з інтенсивним, але для того щоб перейти на нього потрібно вдосконалити всі елементи економічної системи.

Інтенсивний тип економічного зростання – це збільшення виробництва товарів і послуг на основі підвищення ефективності використання ресурсів - підвищення кваліфікації працівників, поліпшення використання реального капіталу, застосування принципово нових машин і механізмів, кращої організації господарської діяльності тощо[4]. Цей тип розвитку пов'язаний із ефективністю розвитку виробництва, а також сприяє підвищенню продуктивності праці.

Для кожного з цих типів характерний свій рівень темпів зростання. При інтенсивному типі темпи звичайно нижче в порівнянні з можливостями екстенсивного розвитку. Інтенсивний тип розвитку пов'язаний з постійними структурними перебудовами, з ламкою старих господарських пропорцій і формуванням нових. Структурні перебудови вимагає перегрупування в ресурсах, вироблення нових стратегій розвитку та процесу їх просування. Зміна господарської організації, а також її модернізація вимагають зусиль, капіталів і часу, що скорочує потенціал нарощування обсягів виробництва.

В чистому вигляді інтенсивний та екстенсивний тип майже не існують, вони переплітаються і поєднуються між собою, такий тип називають змішаним (переважно інтенсивний або переважно екстенсивний).

Також виділяють такі показники економічного зростання:

1) Абсолютний приріст продукту показує на яку величину даний обсяг (звітного чи поточного періоду) суспільного продукту більший (менший) від обсягу продукту базисного періоду.

$$A_n = \text{ВВП1} - \text{ВВП0},$$

A_n – абсолютний приріст продукту; ВВП1 – обсяг продукції у звітному або поточному періоді; ВВП0 - обсяг продукції у базовому періоді.

2) Темп зростання показує у скільки разів (чи на скільки відсотків) обсяг продукту поточного (звітного) періоду більший (менший) від обсягу базисного періоду (року, місяця, п'ятиріччя тощо).

$$T_{зр} = \text{ВВП1} : \text{ВВП0}$$

3) Темп приросту показує, на скільки разів чи відсотків зростає продукт за період, що розглядається.

$$T_{\text{пр}} = \Delta n : \text{ВВП}_0$$

3) Середньорічний темп зростання застосовують для аналізу динамічного ряду за декілька років. Темп приросту при економічному зростанні має плюсове значення, при скороченні обсягу виробництва — мінусове значення.

$$T_{\text{зр(пр)}} = 1/2(T_1, T_2, \dots, T_n),$$

де T – середньорічні темпи зростання;

Також до показників економічного зростання відносять:

- 1) збільшення реального ВВП або ЧНП або НД в абсолютних вимірниках за деякий період часу;
- 2) збільшення реального ВВП або ЧНП або НД на душу населення;
- 3) збільшення за деякий період часу реального ВВП або ЧНП або НД в розрахунку на одного зайнятого;
- 4) виробництво основних видів продукції на душу населення (рівень розвитку окремих галузей);
- 5) рівень та якість життя населення[4].

Показники ефективності функціонування національної економіки найбільшою мірою характеризують рівень економічного розвитку, бо відбивають результативність використання основних факторів виробництва. Серед численної групи цих показників найважливішими є:

1. продуктивність праці визначається як відношення випуску продукції до затрат живої праці.
2. трудомісткість праці – це зворотній показник, до продуктивності праці. Він показує, скільки необхідно суспільству затратити праці, щоб виготовити одиницю продукції.
3. капіталовіддача – це відношення обсягу продукції до основного капіталу.

4. капіталомісткість – це відношення вартості основних виробничих фондів до ВВП або національного доходу.

5. матеріаломісткість – відношення витрат використаних ресурсів (у грошовій формі) до виготовленої продукції[7].

Рівень економічного розвитку визначають на підставі показників рівня життя населення таких як: середня тривалість життя; рівень освіти населення, та ін.

Для визначення рівня якості життя нині міжнародні організації дедалі частіше використовують індекс людського розвитку[10].

Аналіз господарської практики показує, що економічне зростання у країнах з розвинутою ринковою економікою відбувається не так за рахунок збільшення витрат праці, як внаслідок підвищення її продуктивності. Це підвищення досягається завдяки чинникам, пов'язаним передусім із науково-технічним прогресом.

У сфері зовнішньоекономічних зв'язків головним завданням є поступове входження України у світовий економічний простір. Для цього слід створити стабільну і сприятливу правову основу для залучення іноземних інвестицій і повернення українського капіталу у твердій валюті в Україну. Водночас необхідний захист молодого національного виробника від конкуренції іноземних фірм.

Суттєвим чинником стабілізації економіки України має стати активізація малого і середнього бізнесу. Світовий досвід показує, що саме малі підприємства можуть розв'язати такі завдання, як структурна перебудова економіки, насичення ринку найрізноманітнішими товарами і послугами, створення додаткових робочих місць. Малий бізнес послаблює монополізм і забезпечує конкуренцію. Однак поки що він іще не став в Україні реальною базою для становлення ринкової економіки.

В Україні розвиток малого бізнесу гальмують: недосконала державна політика щодо його підтримування, високі податки, обмеження на окремі види діяльності, адміністративні бар'єри, бюрократична тяганина в отриманні

ліцензій, ще не сформована позитивна громадська думка стосовно підприємницької діяльності тощо.

Соціальна політика має спрямовуватися на створення необхідних умов підвищення кожним трудівником свого добробуту, перш за все за рахунок особистого трудового внеску, ділової активності. Для цього потрібно скасувати штучні обмеження фонду споживання, проводити політику стимулювання трудової та підприємницької діяльності і розширяти платоспроможний попит.

Розвиток економіки - основа реальних позитивних зрушень в соціальній сфері.

3. Оцінка сучасного стану економічного зростання національної економіки

2014 рік увійшов в історію незалежної України як рік найскладніших випробувань. В 2014 році Україна зазнала територіальних втрат, складних випробувань. Перед нею постала загроза економічного спаду та втрати власної державності та суверенності внаслідок агресії з боку Росії.

Україна ввійшла як у 2015р., так і в 2016 рік з накопиченими попередніми роками структурними та макроекономічними дисбалансами, що визначають низьку конкурентоспроможність: високою залежністю ВВП від напів-сировинного та низькопродуктивного експорту; вузькими та нерозвинутими внутрішніми виробничими та товарними ринками; значним рівнем диференціації доходів; непрозорою і корумпованою системою державних фінансів; слабкими грошовими та фінансовими ринками тощо.

Внутрішні ризики розвитку економіки України, головним чином, пов'язані з:

- військовими діями на Донбасі, які призводять до скорочення виробництва у регіоні, погіршення умов залучення зовнішнього фінансування та зростання видатків бюджету на фінансування силових відомств і відновлення зруйнованої інфраструктури;

- зростанням боргового навантаження на бюджет через необхідність фінансування дефіциту та заборгованості НАК «Нафтогаз», сформованої у минулі роки;

- виснаженням міжнародних резервів, що ускладнює використання Національним банком інтервенцій в якості інструментів стримування зростання попиту на іноземну валюту, який виникає внаслідок панічних настроїв та спекулятивних атак.

Одним з найважливіших чинників розвитку української економіки на 2016 р. і більш віддалену перспективу лишатиметься військово-політичний конфлікт на Донбасі. Протягом минулого року його негативний вплив на

вітчизняну економіку проявлявся не лише у повній зупинці чи неритмічній роботі багатьох українських підприємств, порушенні мережі господарських зв'язків, а й формуванні атмосфери невизначеності у сфері підприємницької діяльності та державного й місцевого управління. Адже протягом значної частини минулого року в українському суспільстві доволі довго були поширені очікування щодо можливого розширення масштабів російсько-терористичної агресії проти України не лише на Донбасі, а й за його межами.

Згідно з Законом у Державному бюджеті на 2016 р. передбачено: доходи у сумі 595,1 млрд грн, видатки у сумі 684,5 млрд грн, а дефіцит державного бюджету визначено у 3,7 % від прогнозного обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) України. При цьому 2016 р. передбачено видатки на оборону та безпеку на рівні 113,6 млрд грн, або 5% ВВП[3].

Останні тенденції свідчать про скорочення реального ВВП і повільніші темпи його відновлення.

Серед головних чинників падіння залишаються: незадовільні умови економічної діяльності (в т.ч. внаслідок значної руйнації інфраструктури і традиційних господарських зв'язків), розширення обмежень у фіскальній і монетарній сферах, збереження валютної і цінової нестабільності та загальної економічної невизначеності, суттєве зниження доходів і добробуту населення, а отже й рівня платоспроможного попиту. Також основною причиною такого погіршення прогнозів є конфлікт на сході, оскільки він руйнує господарську діяльність, перешкоджає у збиранні податків, несприятливо позначається на експорті та зменшує довіру інвесторів.

Ключовим дестабілізуючим фактором стала обвальна, найвища за всю історію свого існування, девальвація гривні в 2014 році. Вона призвела до галопуючої інфляції, різкого падіння купівельної спроможності гривні та, відповідно – заощаджень і добробуту населення. Так, ВВП на душу населення України впав нижче \$3 000. Це означає, що Україна перебуває вже у групі найбідніших країн світу.

Якщо в I півріччі 2014р. промисловість знизилася на 4,7%, то за результатами 2016 року падіння склало 10,7%. У сфері будівництва падіння прискорилося з 9% до 22,7%, вантажообороту – з нульового показника до 10,8%. Лише позитивна динаміка аграрного сектору (річне зростання – 2,8%) утримала загальні показники економіки України від повного обвалу. Усереднений показник падіння промисловості по Україні складає 10,7% – і зумовлений він значною мірою негативними показниками Луганської і Донецької областей (падіння на 30-40%). В інших індустріальних областях погіршення у промисловості виявилось відносно незначним: у Дніпропетровській області падіння склало 8%, Запорізькій – 2%, Львівській – 3%. А в низці центральних і західних областей (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Київська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька) індекси промисловості виявилися цілком позитивними[11]. Подібні відмінності відзначаються і в інших галузях економіки.

За офіційною статистикою, індекс споживчих цін сягнув 24,9% (зростання цін на продукти харчування на 24,8%), індекс цін виробників зріс на 31,8%. Головними складовими інфляційних процесів виявилися обвальне знецінення гривні (майже двократна девальвація) і стрімке подорожчання житлово-комунальних послуг (офіційно на 34,3%).

Середня заробітна плата в листопаді 2015р. становила 3 534 грн (\$210) – проти 3 268 грн. у листопаді 2014р. (\$400) – тобто, майже двократне падіння в доларовому еквіваленті. Упродовж року більш ніж утричі збільшилася заборгованість з виплати заробітної плати (з 753 млн. грн. у січні 2014р. до 2 367 млн. грн. у грудні). При цьому, майже 82% зазначеної суми припадає на економічно активні підприємства. Обсяги заборгованості зросли в більшості регіонів країни, включно з Києвом.

У результаті, рівень суспільного добробуту відчутно знизився. За підсумками року, згідно з оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, рівень бідності може становити 30% населення –

проти 24,5% у 2015р. Про погіршення матеріального становища українських сімей свідчать і результати соціологічних досліджень .

За таких умов у 2016р. відбувається подальше зниження суспільного добробуту, яке торкається переважної більшості населення. Наразі цей процес відбувається на фоні відсутності соціально-психологічних компенсаторів урядової політики економії та обмежень.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що економічне зростання – це процес збільшення товарів та послуг, які виробляє національна економіка або по іншому це збільшення реального обсягу ВВП і НД.

Економічне зростання залежить від кількості та якості економічних ресурсів, які використовуються в процесі виробництва, а також від продуктивності праці, яке відбувається на основі впровадження НТП. Оскільки основними чинниками економічного зростання є: праця, капітал, земля та підприємницькі здібності. Вони є між собою тісно взаємопов'язані та переплетенні.

Головною метою економічного зростання є збільшення обсягів економічних благ, що сприяє поліпшенню життя населення, створенню стабільної сприятливої соціально-політичної ситуації в країні, підвищенню її міжнародного авторитету.

Одним із найважливіших завдань, яке безпосередньо пов'язане з перспективами подальшого зростання, є інвестиційна підтримка галузей, котрі виробляють високотехнологічну продукцію.

Економічне зростання само по собі розглядається як важлива економічна мета, оскільки збільшення обсягу продукції в розрахунку на душу населення означає підвищення рівня життя в країні. Зростання реального продукту зумовлює підвищення матеріального добробуту і відповідає принципам мінімізації витрат.

Зростаюча економіка спроможна задовольняти нові потреби людей та розв'язувати соціально-економічні проблеми як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Вона характеризується приростом річного реального продукту, який може використовуватися для ефективнішого задоволення існуючих потреб або для розробки нових програм. Збільшення реальних

заробітків розширює можливості будь-якої сім'ї без відмови у споживанні інших життєвих благ.

З урахуванням сучасного макроекономічного стану очевидна необхідність розроблення нового підходу до розв'язання проблем економічного зростання в Україні. Цей підхід повинен поєднувати у собі заходи грошово-кредитного регулювання і політику розвитку виробництва із залученням усіх можливих фінансових ресурсів. Безпосередній механізм проведення необхідних для досягнення економічного зростання перетворень досить складний. Він передбачає поєднання різноманітних заходів не тільки економічного, а й законодавчого характеру. Всі зусилля держави повинні бути спрямовані на створення умов для першочергового освоєння вітчизняними товаровиробниками внутрішнього ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецька Л. В. Економічна теорія: Навчальний посібник / Л. В. Білецька, Білецький О. В., Савич В. І. – К: Центр учбової літератури, 2009. – 682 с.
2. Еволюція теорій економічного зростання: [Економічний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua>.
3. Закон України «Про державний бюджет», 2016
4. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / За ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 233 с.
5. Ковальов В. В. Економічне зростання: теоретичний аспект / В. В. Ковальов // Збірник наукових праць. Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. - №2(13). – С. 393 – 395.
6. Ковальчук В. Історія економічних вчень: Навч.-метод. посібник/ В. Ковальчук, М. Сарай. – Тернопіль: Астон, 2002. – 126 с.
7. Комарницький І. Ф. Економічна теорія: Навчальний посібник / І. Ф. Комарницький. – Чернівці, 2006. – 334 с.
8. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: У трьох томах / С. В. Мочерний. – К: Академія, 2000. – 864 с.
9. Макроекономіка: Курс лекцій: Навчальний посібник для дистанційного навчання / За ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль: „Економічна думка”, 2008. – 250 с.

10. Особливості моделі економічного зростання України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua>.

11. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році. – 253 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

12. Павлюк А. П. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України / А. П. Павлюк // Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична доповідь. – Київ. – 2013. – 48 с.

13. Сторубльовцева А. С. «Еволюція теорій економічного зростання» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua>.

14. Юхименко П. І. Історія економічних учень: Навчальний посібник / П. І. Юхименко. – К: Знання, 2002. – 514 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1. Структура державного бюджету 2016 року

Рис.Б.1. Видатки на області України